

MAXSUS PEDAGOGLARNI TAYYORLASH JARAYONIDA KASBIY KOMPETENTLIKNING AHAMIYATI, UNING TARKIBIY QISMLARI VA RIVOJLANTIRISH YO‘LLARI

A.A.Gulyamova

O‘ZMPU Oligofrenopedagogika kafedrasining o‘qituvchisi

Annotatsiya: *Mazkur maqolada bo‘lajak oligofrenopedagoglarda kasbiy kompetensiyalarni rivojlantirishning nazariy hamda metodik asoslari yoritilgan. Maxsus pedagoglarni tayyorlash jarayonida kasbiy kompetentlikning ahamiyati, uning tarkibiy qismlari va rivojlantirish usullari tahlil qilingan. Shuningdek, xususiy metodikalar, innovatsion pedagogik texnologiyalar, amaliy mashg‘ulotlar hamda korreksion-rivojlantiruvchi faoliyatning bo‘lajak mutaxassis tayyorlashdagi o‘rni ochib berilgan. Maqolada oligofrenopedagoglarning kasbiy tayyorgarligini oshirish bo‘yicha metodik tavsiyalar ham berilgan.*

Kalit so‘zlar: *oligofrenopedagogika, kasbiy kompetentlik, maxsus pedagogika, xususiy metodika, korreksion ta’lim, innovatsion texnologiyalar, pedagogik mahorat, maxsus ta’lim.*

Bugungi kunda ta’lim tizimida amalga oshirilayotgan islohotlar barcha yo‘nalishlarda malakali pedagog kadrlarni tayyorlashni talab etmoqda. Ayniqsa, maxsus ta’lim tizimida faoliyat olib boruvchi pedagoglarning kasbiy tayyorgarligi alohida ahamiyatga ega. Chunki intellektual rivojlanishida nuqsoni bo‘lgan bolalar bilan ishlash nafaqat chuqur nazariy bilimni, balki yuqori darajadagi pedagogik mahorat, sabr-toqat, individual yondashuv va korreksion metodlarni puxta egallashni ham talab qiladi.

Oligofrenopedagog – bu aqliy rivojlanishida nuqsoni bo‘lgan bolalarni o‘qitish, tarbiyalash va ijtimoiy moslashtirish bilan shug‘ullanuvchi maxsus pedagogdir. Shu sababli bo‘lajak oligofrenopedagoglarni tayyorlash jarayonida ularning kasbiy kompetentligini rivojlantirish asosiy vazifalardan biri hisoblanadi.

Kasbiy kompetentlik pedagogning o‘z faoliyatini samarali tashkil etishi, pedagogik muammolarni mustaqil hal qila olishi, zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalana bilishi hamda o‘quvchilar bilan to‘g‘ri munosabat o‘rnata olish qobiliyatlarini o‘z ichiga oladi. Zamonaviy ta’lim jarayonida faqat nazariy bilim bilan cheklanib qolish yetarli emas. Pedagog amaliy ko‘nikmaga, innovatsion fikrlashga va ijodiy yondashuvga ega bo‘lishi lozim.

Kasbiy kompetentlik tushunchasi va uning mazmuni “Kompetentlik” tushunchasi lotincha “competere” so‘zidan olingan bo‘lib, “mos kelmoq”, “munosib bo‘lmoq” degan ma’nolarni bildiradi. Pedagogik nuqtai nazardan kompetentlik – bu shaxsning ma’lum faoliyat turini samarali amalga oshirish uchun zarur bo‘lgan bilim, ko‘nikma va malakalar majmuasidir.

Bo‘lajak oligofrenopedagoglarning kasbiy kompetentligi quyidagi tarkibiy qismlardan iborat:

Pedagogik kompetensiya Pedagogik kompetensiya o‘quv jarayonini to‘g‘ri tashkil etish, ta’lim metodlarini tanlash, o‘quvchilar bilimini baholash hamda korreksion ishlarni rejalashtirishni o‘z ichiga oladi.

Psixologik kompetensiya Aqliy rivojlanishida nuqsoni bo‘lgan bolalarning psixologik xususiyatlarini bilish oligofrenopedagog faoliyatining muhim jihatlaridan biridir. Pedagog bolaning individual imkoniyatlarini hisobga olib ishlashi zarur. Kommunikativ kompetensiya Pedagogning ota-onalar, hamkasblar va o‘quvchilar bilan samarali muloqot qila olishi ta’lim samaradorligini oshiradi. Nutq madaniyati, muomala etikasi va empatiya kommunikativ kompetensiyaning asosiy ko‘rsatkichlaridir. Korreksion kompetensiya Bu kompetensiya maxsus metod va usullar orqali bolalardagi mavjud kamchiliklarni bartaraf etishga qaratilgan faoliyatni tashkil etishni anglatadi. Axborot-kommunikatsion kompetensiya Zamonaviy pedagog axborot texnologiyalaridan samarali foydalana olishi kerak. Elektron ta’lim platformalari, multimedia vositalari va interaktiv dasturlar ta’lim sifatini oshirishda muhim vosita bo‘lib xizmat qiladi.

bilan ta’minlash” masalasini ko‘tarish zarurati tug‘iladi.

Bo‘lajak oligofrenopedagoglarning *kasbiy* kompetentligini rivojlantirishining bo‘lajak oligofrenopedagoglarning *kasbiy* kompetentligini o‘zini-o‘zi rivojlantirishga qodir shaxs – subekt sifatida shakllanishga yo‘naltirish; bo‘lajak oligofrenopedagoglarning o‘qitish faoliyatini faollashtirish asosida interfaol o‘quv vositalardan foydalanish; bo‘lajak oligofrenopedagoglarning *kasbiy* kompetentligini rivojlantirish uchun informatsion fond, metodik ta’minotini ta’minlash; bo‘lajak oligofrenopedagoglarning o‘zini-o‘zi berish; yo‘nalish olishiga aniqlab vositalarini va yo‘l erishishning ularga tanlash, maqsadini o‘z rejalashtirish, maxsus pedagogik bilimlarni didaktik algoritmashning kognitiv, faoliyatli va refleksiv komponentlariga yaxlit kombinatsiyalash, qayta aloqani sub’ekt-sub’ekt integratsiyasiga kooperatsiyalashni korreksion baholash asosida aniqlashtirilgan.

Bo‘lajak oligofrenopedagoglarning *kasbiy kompetensiyalari* maxsus ta’limning taxmin qilingan natijalarini tavsiflaydi, ular *kasbiy faoliyatning maqsadlari va funksiyalari bilan belgilanadigan bilim, faoliyatli-amaliy va shaxsiy tarkibiy qismlarda ijtimoiy va kasbiy yangi shakllanishlarni ifodalaydi. Maxsus ta’lim natijaviyligi ko‘rsatkichlari sifatida ijtimoiy va kasbiy yangi shakllanishlarni loyihalash oligofrenopedagogning kasbiy funksiyalari va faoliyati mazmuni bilan belgilanadi. Shunga ko‘ra, umumiy va maxsus (korreksiyalash) ta’lim tizimi uchun oligofrenopedagoglarni kasbiy tayyorlash maqsadlari birining va boshqalarining kasbiy kompetensiyalari yig‘indisiga qo‘yiladigan talablardagi farqlarni aniqlaydi, bu esa ularni maxsus kasbiy kompetensiyalar sifatida tasniflash uchun asosdir.*

Kasbiy kompetensiyalarni rivojlantirish tamoyillari

Bo‘lajak oligofrenopedagoglarda kasbiy kompetensiyalarni shakllantirish va rivojlantirish muayyan pedagogik tamoyillar asosida tashkil etiladi. Ushbu tamoyillar pedagogik jarayonning ilmiyligi, tizimliliigi va samaradorligini ta’minlaydi.

Ilmiylik tamoyili

Mazkur tamoyil bo‘lajak pedagoglarni zamonaviy pedagogika, psixologiya va defektologiya fanlari yutuqlari asosida tayyorlashni nazarda tutadi. Talabalarda maxsus

ta’limga oid nazariy bilimlar bilan bir qatorda ilmiy-tadqiqot ko‘nikmalarini shakllantirish ham muhimdir.

Tizimlilik va izchillik tamoyili

Kasbiy kompetensiyalarni rivojlantirish bosqichma-bosqich va uzviy ravishda amalga oshirilishi zarur. Talabalar dastlab nazariy bilimlarni egallab, keyinchalik ularni amaliyotda qo‘llash orqali kasbiy tajriba hosil qiladilar.

Individuallashtirish tamoyili

Har bir talabaning individual qobiliyati, qiziqishi va kasbiy ehtiyojlarini hisobga olish kompetensiyalarni samarali rivojlantirishga xizmat qiladi. Bu tamoyil ayniqsa maxsus pedagogika yo‘nalishida muhim hisoblanadi.

Amaliyotga yo‘naltirilganlik tamoyili

Bo‘lajak oligofrenopedagoglarning kasbiy tayyorgarligida amaliy mashg‘ulotlar va pedagogik amaliyot muhim o‘rin tutadi. Talabalar maxsus maktablar va rehabilitatsiya markazlarida amaliy faoliyat olib borish orqali kasbiy tajriba orttiradilar.

Innovatsionlik tamoyili

Ta’lim jarayonida innovatsion pedagogik texnologiyalar va raqamli vositalardan foydalanish pedagoglarning kasbiy kompetentligini oshirishga xizmat qiladi.

Kasbiy kompetensiyalarni rivojlantirish metodlari va vositalari

Bo‘lajak oligofrenopedagoglarda kasbiy kompetensiyalarni rivojlantirishda zamonaviy pedagogik metodlardan foydalanish muhim ahamiyatga ega.

Interfaol metodlar

Interfaol metodlar talabalarning mustaqil fikrlashi, ijodkorligi va muloqot madaniyatini rivojlantiradi. Quyidagi metodlar samarali hisoblanadi:

- “Aqliy hujum”;
- “Keys-stadi”;
- “Munozara”;
- “Klaster”;
- “Rolli o‘yinlar”.

Mazkur metodlar talabalarni pedagogik vaziyatlarni tahlil qilishga, muammolarga mustaqil yechim topishga o‘rgatadi.

Trening va seminarlar

Kasbiy treninglar bo‘lajak pedagoglarda kommunikativ kompetensiya, refleksiv fikrlash va pedagogik mahoratni rivojlantiradi. Seminar mashg‘ulotlari esa nazariy bilimlarni mustahkamlashga xizmat qiladi.

Pedagogik amaliyot

Pedagogik amaliyot jarayonida talabalar maxsus ehtiyojli bolalar bilan ishlash tajribasini egallaydilar. Bu esa ularda kasbiy mas’uliyat va amaliy ko‘nikmalarni shakllantiradi.

Axborot-kommunikatsion texnologiyalar

Raqamli texnologiyalar ta’lim samaradorligini oshirishda muhim vosita hisoblanadi. Multimedia vositalari, elektron platformalar va masofaviy ta’lim texnologiyalaridan foydalanish bo‘lajak pedagoglarning axborot kompetensiyasini rivojlantiradi.

Oligofrenopedagoglarni tayyorlashda innovatsion yondashuvlar

Hozirgi ta’lim tizimida innovatsion yondashuvlar pedagoglarning kasbiy faoliyatga tayyorgarligini oshirishda muhim omil hisoblanadi.

Kompetensiyaviy yondashuv

Mazkur yondashuv ta’lim jarayonini natijaga yo‘naltirishni nazarda tutadi. Bunda talabalarning faqat nazariy bilimlari emas, balki amaliy faoliyatni samarali tashkil etish qobiliyatlari ham rivojlantiriladi.

Shaxsga yo‘naltirilgan ta’lim

Bu yondashuv har bir talabaning shaxsiy imkoniyatlarini hisobga olib ta’lim berishni ko‘zda tutadi. Natijada talabalarda mustaqillik va ijodkorlik rivojlanadi.

Inklyuziv ta’lim texnologiyalari

Inklyuziv ta’lim texnologiyalaridan foydalanish bo‘lajak oligofrenopedagoglarni turli ehtiyojga ega bolalar bilan ishlashga tayyorlaydi.

Refleksiv yondashuv

Refleksiya pedagogning o‘z faoliyatini tahlil qilish va baholash jarayonidir. Ushbu yondashuv orqali talabalar o‘z kasbiy faoliyatidagi yutuq va kamchiliklarni aniqlashni o‘rganadilar.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Xayitov L.R. Bo‘lajak defektologlarning ijtimoiy-pedagogik kompetensiyalarini rivojlantirish Ped. fan. dok. ...diss. – T., 2021.-24 b.
2. Ястребова Л.А. Формирование профессионально значимых качеств будущих педагогов-олигофренопедагогов: автореф. дис. ... канд. пед. наук – Ставрополь, 2008. – 21 с.
3. Yakubjanova D.B. Bo‘lajak defektologlarda kasbiy ijodkorlikni rivojlantirish texnologiyasi. Pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori dissertasiyasi avtoreferati.-T.: 2017.
4. Яковлева И.М. Формирование профессиональной компетентности учителя-олигофренопедагога в системе непрерывного педагогического образования : Автореф. дис. ... д-ра. пед. наук. М., 2010. 45 с.
5. Yakubjanova D.B. Ixtisoslashtirilgan ta’lim muassasalari boshlang‘ich sinflarida korreksion-rivojlantiruvchi ta’lim texnologiyalarini takomillashtirish : ped. fanlari doktori (DSc) diss.avtoref. –T., 2021. -22 b.
6. Yunusova X.Sh. Innovatsion ta’lim klasteri muhitida bo‘lajak defektologlarni inklyuziv ta’limga tayyorlash Ped. fan. dok. ...diss. Chirchiq-2023
7. Рубинштейн М.М. Проблема учителя. М.: «Академия», 2004.-170 с.
8. Рубинштейн С.Л. Проблемы общей психологии. -М.: 1999, 679 с.